

Homesairaus korvataan enää harvoin ammattitautina – syynä muuttuneet asiantuntijakäytännöt

Tiivistelmä

Sisäilma, asiantuntijat ja ammattitautituomiot -hanke tarkasteli homealtistuksen diagnoosi- ja tulkintakäytäntöjen muutosten vaikutusta ammattitautipäätöksiin 2000- ja 2010-luvuilla. Tutkimuksen aineistoina toimivat Tapaturmavakuutuskeskuksen tilastot sekä Vakuutusosoikeuden ratkaisut, joita analysoitiin suhteessa kansainväliseen ja suomalaiseen kirjallisuuteen homesairaudesta ja sen korvattavuudesta. Tutkimuksessa havaittiin, että ammattitautikorvauksen saaminen homesairaudesta on vaikeutunut huomattavasti vuoden 2009 jälkeen. Syynä ovat muutokset homealtistuksen sekä -sairauden teoreettisessa, diagnostisessa ja oikeudellisessa hahmotuksessa.

Työn aihe ja tarkoitus

Vielä vuonna 2009 homeen terveysvaikutukset olivat suomalaisessa asiantuntijakentässä kiistattomat. 2010-luvulla niitä kyseenalaistettiin yhä voimakkaammin. Hankkeen lähtökohtana oli tutkia tätä kiistämisprosessia ja sen seurauksia työnteekijöiden sekä vakuutuslaitosten kannalta.

Homekysymys on noussut viime aikoina keskeiseksi yhteiskunnalliseksi ristiriidaksi. Sen osapuolten voimasuhteiden kehityksellä on suuria vaikutuksia sosiaalivakuutuksen sisällä sekä laajemmin yhteiskunnassa.

Aineisto ja menetelmät

Tutkimuksen aineistoina toimivat Tapaturmavakuutuskeskuksen tilastot ammattitautiepäilyissä ja ammattitaudeissa kategoriassa ”bakteerien ja homeiden vapauttamat itiöt ja muut biologisesti aktiiviset aineet” vuodesta 2005 eteenpäin. Lisäksi analysoitiin Vakuutusosoikeuden ratkaisuja homeperäisten ammattitautien tapauksissa vuosilta 2003, 2008, 2009, 2011 sekä 2018. Molemmista aineistokategorioista oli poistettu alkutuotanto, jolloin huomio kiinnittyi sisäilma-peräiseen homealtistukseen.

Aineistoa analysoitiin historiallisesti suhteuttamalla korvauskäytäntöä tunnettuihin asiantuntijakäytännön muutoksiin Suomessa ja ulkomailla. Lisäksi oikeusaineistoon sovellettiin laadullista sisällönanalyysia, jonka avulla oikeuskäytännön muutos suhteutettiin korvausmäärien ja -asteiden sekä asiantuntijakäytäntöjen muutokseen.

Tulokset

Tilastoaineistosta kävi ilmi, että homeperäisten ammattitautiepäilyjen sekä korvattujen ammattitautien määrät nousivat tarkasteluajana korkeimmilleen vuonna 2009. Tämän jälkeen korvattujen ammattitautien määrät putosivat nopeasti aiempaa alemmalle tasolle, vaikka ammattitautiepäilyjen määrät eivät vastaavasti laskeneet.

Oikeus- ja ohjausasiakirjojen tarkastelu antoi viitteitä siitä, että muutos olisi johtunut ensisijaisesti PEF-mittauksen korostumisesta ja muiden menetelmien alikorostumisesta homesairauden diagnoosikäytännössä.

Toimintatavan muutosta alettiin valmistella Sosiaali- ja terveysministeriön asettamassa kolmikantaisessa työryhmässä vuonna 2008. Uudistunut käytäntö esiteltiin vuonna 2009 Tapaturma-asiain korvauslautakunnan kiertokirjeessä.

Oikeuden asiakirjojen perusteella uusi käytäntö vaikeutti ammattitautikorvauksen saamista, koska työntekijöillä oli nyt käytettävissään vähemmän todistusaineistoa työperäisen homesairauden osoittamiseksi. Esimerkiksi työpaikan sulkeminen homeen vuoksi saattoi estää PEF-mittauksen, jolloin mitään keinoa sairauden ja työpaikan yhteyden osoittamiseksi ei jäänyt.

Vuonna 2016 julkaistiin Käypä hoito- suositus, jonka mukaan ”syysuhdetta yhdenkään terveysvaikutuksen ja kosteus- ja homevauriorakennusten välillä ei ole voitu todeta”. Tilastoaineiston perusteella ammattitautiepäilyjen määrät romahtivat tämän jälkeen muutamassa vuodessa noin kolmannekseen.

Vuonna 2018 homeperäisten ammattitautiepäilyjen sekä hyväksytyjen ammattitautien määrä oli historiallisen matalalla tasolla. Oikeudessa merkittävää homealtistusta ei todettu, vaikka työntekijä olisi työskennellyt vuosia todistetusti homeisella työpaikalla. Oikeus siteerasi usein Käypä hoito -suosituksen syy-yhteyttä koskevaa osuutta evätessään korvauksen.

Ammatillisen homesairauden korvaamiskynnys oli siis noussut vuonna 2018 erittäin korkeaksi ja vain harva hakeutui korvausprosessiin. Keskeisiä syitä tähän ovat kolmikantaisesti päätetty diagnostisten tekniikoiden rajaus sekä homeen ja sairauden syy-yhteyden kieltävä Käypä hoito -suositus.

Johtopäätökset

Tutkimus osoittaa, että homeen ja sairauden yhteyden osoittamista vaikeuttavat asiantuntijakäytännöt toimivat lisääntyvästi työntekijöiden haitaksi ja vakuuttajien eduksi.

Rakennuskantamme korjausvelka on jatkuvasti kasvanut ja yhä suurempi osa suomalaisista kertoo saavansa oireita työpaikkansa sisäilmasta. Homeperäisten ammattitautien korvauskäytäntöä olisikin syytä kehittää siten, että suurempi osuus työperäisistä homesairauksista voitaisiin korvata.

Tutkimuksen perusteella mahdollisia keinoja järjestelmän kehittämiseksi olisivat sairauden diagnostisten kriteerien ja tutkimustahojen laajentaminen, homesuosituksen näyttöperustainen päivittäminen sekä altistumisen arvioinnin kehittäminen.